

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Míly Janišové „Já vetkané do ornamentu. Strategie a prostředky formulování Já v dílech frankofonních autorů z oblasti Maghribu se zkušeností jazykového exilu” předkládané v roce 2024 na Ústavu české literatury a komparatistiky

I. Stručná charakteristika práce

Název práce velmi přesně vystihuje její téma i hlavní tezi: jde o literární prostředky, jimiž francouzsky píšící autoři a autorky z oblasti Maghribu, pro něž francouzština není rodným či přirozeným jazykem, formulují své já, tj. svou identitu. Autorka se snaží ukázat, že tento výrazový prostředek či výrazovou strategii lze identifikovat prostřednictvím pojmu ornamentu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce má jasnou a dobře zdůvodněnou strukturu. Kapitoly I a II zprostředkovávají čtenáři kulturní kontext, a vystihují tak hybridní situaci „autobiografických“ knih, jimž se posléze kapitola III intenzivně věnuje nejen z literárněvědné perspektivy. Autorčiny výklady jsou v této části, jež tvoří obsahové jádro celé práce, hutné a přiznaně ornamentální, což je v některých ohledech na úkor argumentační kvality.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

1. Struktura argumentace.

Výklad je jasně strukturován, první dvě kapitoly vytvářejí jasnou a dobře sledovatelnou argumentační linii. Třetí část je méně přehledná, autorka zde často uvádí velmi konkrétní ilustrace/citace z interpretovaných uměleckých děl, jimiž se snaží doložit své obecné teze, toto doložení však podle mého názoru není vždy přesvědčivé, resp. dostatečné. Viz níže v sekci „Dotazy k obhajobě“.

2. Formální úroveň práce

Až na několi přehlédnutí je práce bez chyb, stylisticky vyzrálá.

3. Práce s prameny či s materiálem

Zvolený interpretační přístup včetně volby textů je dobře obhájen, autorka využívá bohatou

teoretickou literaturu.

4. *Vlastní přínos*

Práce rozhodně není pouhým převyprávěním interpretovaných textů. Autorka se ani nesnaží poskytnout interpretační klíč, který by umožnil převést vykládané texty na jednoznačný obsah, místo toho se snaží identifikovat a osvětlit možné souvislosti mezi různými dimenzemi, např. mezi literárními postupy a společensko-politickými okolnostmi, aniž by tyto dimenze na sebe redukovala. V tomto ohledu je práce nepochybně originální a přínosná.

IV. Dotazy k obhajobě

Pro autorčinu hlavní tezi je důležité to, co popisuje jako „estetiku závoje“. Ztělesněním této estetiky je v jejím výkladu ornament, v jehož „závoji zatemňujícím a projasňujícím Pravdu nás ... snadno sevře melancholie neoddělitelná od radosti, nic se proměňuje v něco, ve vibrující prostor kladoucí otázky“ (52). Na ornamentu je důležité zejména to, že „eliminuje referenční, mimetický aspekt umění, zato probouzí emotivní, nebo dokonce duchovní stav“ (52). Autorka píše, že ornament „svou geometričností a abstraktností zbavuje diváka fyzického i imaginárního těla a nahrazuje ho tělem metaforickým“, obrací ho „dovnitř sebe sama a iniciuj[e] jeho vnitřní proměnu“ (52). Vůči těmto tezím nemám zásadní námitky, práce by však po mém soudu měla *ukázat*, jak se tyto charakteristiky projevují v „autobiografickém“ psaní sledovaných autorů a autorek, jakým způsobem je jejich já vetkáno do takto chápaného ornamentu, resp. jakým způsobem takto chápaný ornament vytváří. Mám v této souvislosti několik otázek:

1) Otázka pravdy za závojem

Autorka tvrdí, že „[p]ostupným pronikáním za ornament, poznenáhlým odstraňováním závoje se autoři a autorky, vědomi si své alterity, jako obřadem zasvěcení ... pokoušejí dobrat pravdy o sobě samých“ (76). Co konkrétně je zde míněno ornamentem, za který pronikáme? Co konkrétně jsou ony závoje? A především: je ornament překážkou pro nahlédnutí pravdy, nebo naopak jeho prostorem? Pokud je spíše takovýmto médiem, proč bychom měli pronikat za něj?

2) Otázka referenčnosti

Lze tvrdit, že v dílech sledovaných autorů a autorek vzniká „ornament-text“, který se „skládá ... z mozaiky obrazů, které i přes nepopíratelnou figurálnost redukují či zcela eliminují referenční aspekt a v celku směřují k abstraktnímu průpletu linií, k pokryté ploše“ (78)? Jinak řečeno, je referenční aspekt vskutku potlačen, platí-li zároveň, že „[v] ornamentu maghribského psaní o sobě se prolíná vyprávění, paměť a historie“ (79)? Může být takové prolínání nerefenční? Mělo by být?

3) Jaké já zde hovoří/píše?

Na základě autorčiných výkladů jsem nebyl schopen nahlédnout, zda autorské já ve sledovaných dílech hovoří/píše samo za/ze sebe, nebo spíše exemplárně (a takříkajíc

reprezentativně) za svou komunitu či ze své komunity. Nebo platí obojí? Pokud ano, neprojeví se to nutně v referenčních rámcích sledovaných děl? Nebo z trochu jiné perspektivy, nebude mít zásadní dopad na výklad těchto děl, zda jejich mluvčí bude vnímán/čten nezávisle, nebo naopak závisle na této komunitě? K tomu lze ovšem doplnit: o jaké komunitě zde nakonec hovoříme?

4) Co je textový ornament (a k čemu je dobrý)?

Obecně řečeno: Autorka přesvědčivě ukazuje, že pro všechny sledované autory a autorky je *psaní* klíčovým prostorem/médiem uskutečnění/ztělesnění jejich já. Výborně to shrnuje část nazvaná „Proměnit se psaním aneb Několik slov těsně před závěrem“. Z jakého *důvodu* však lze takové psaní označit za ornamentální? Není ornament příliš rigidní a statický na to, aby mohl „odhalit“ dynamiku já? Z jiné perspektivy tu lze zopakovat otázku (2): co *přesně* znamená, že sledované texty vytvářejí ornamentální, tj. nikoli literární či referenční, obrazy? Co v literárním díle získáme důrazem na ornamentálnost, který je explicitně na úkor mimetičnosti?

V. Závěr

Jak bylo podrobněji popsáno výše, práce je stylisticky vyzrálá, metodicky dobře vystavěná a obsahově bohatá. Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci jako *prospěla*.

V Praze 9. 12. 2024

Martin Ritter